

KIRJA-ARVOSTELUT

GARFINKLA ADAM M., »Finlandization»: A Map To A Metaphor.

Foreign Policy Research Institute
Monograph Number 24, 1978
Philadelphia, Pennsylvania

»Suomettuminen»-termi käsiteanalyysissä

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piiriin syntyy jatkuvasti uusia käsitteitä. Tätä pidetään merkinä tieteenalan kehittymättömydestä, käsitteistön ollessa vakiintumatonta, päällekkäistä ja kiisteltyäkin. Uusien käsitteiden syntyminen on myös myönteistä. Se osoittaa tieteenalan etenemistä ja kytkeytymistä ajankohtaisiin ilmiöihin. Välttämätöntä on uusien käsitteiden liittäminen aiempiin havaintoihin tai niiden keskinäisten yhteyksien osoittaminen analyysikelpoisen käsitteistön aikaansaamisessa. Uusilta käsitteiltä vaaditaan myös, että ne täyttävät eräät kynnysehdot saavuttaakseen »analyttisen käsitteen» arvonimen. Kynnysehtoja ovat ainakin seuraavat:

- käsitteen tulee olla yleispätevä eli sen tulee soveltua useaan tapaukseen; tämä vaatimus ei sulje pois tapaus-tutkimuksia, vaan rajaa tapaus-tutkimusten tulosten sovellutusala, ja
- käsitteen tulee olla objektiivinen eli se ei saa olla arvosidonnainen eikä ilmaista yksipuolisesti ja tendenssinomaisesti määrittelemänsä ilmiön ominaisuuksia.

Kun käsite määrittelyineen täyttää nuo kynnysvaatimukset, se voidaan asettaa tieteelliseksi tarkoitettun erittelyn kohteeksi. Vasta tällainen käsite-erittely tekee yhteiskunnallisen ilmiön kuvauksesta tieteellisen, sovellutuskelpoisen ja ylipäättään tutkimisen arvoisen. Muutoin yhteiskunnallisia ilmiöitä kuvaavia »käsitteitä» on pidettävä slogaaneina, poliittisia tarkoituseriä palvelevina, epätieteellisinä lehdistöfraaseina.

»Suomettuminen»-käsite, jota suomalaiset nationalistista syistä vastustavat, on tyypiltään iskusana, jolla on poliittinen tarkoitus. Sen tutkiminen tieteen-nimikkeellä on vastoin yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen etiikkaa. Voidakseen tulla tieteellisen erittelyn kohteeksi »suomettuminen» kansainvälisen politiikan kä-

sitteenä tulisi määritellä yleistettävien havainnoin. Muussa tapauksessa käsitteen ala rajoittuu koskemaan vain tiettyä tapausta eikä käsitettä ainakaan voida kelpuuttaa tieteellisen tutkimuksen piiriin, kuitenkin nyt arvosteltavassa tutkimuksessa on yritetty suomettuminen pukea tieteelliseen asuun, joskin heikoin perustein.

Huolimatta edellä esitetyistä käsite-analyysin perusvaatimuksista on kiistelty »suomettumis-käsite» katsottu analyysikelpoiseksi tutkielmassa Garfinkle: »Finlandization»: A Map To A Metaphor. Analyysia haittaa paitsi teoreettisesti kevyt tausta-analyysi myös lukijaa kiusaava laiminlyönti: käsitettä ei ole kuvattu yleisin piirtein siten, että sen soveltaminen moneen suurvalta/pienmaa-suhteeseen kävisi päinsä. Myös tutkielman lähtökohdat herättävät lukijassa outoja ajatuksia.

1. Tutkielman lähtökohdat

- kansainvälinen poliittinen kehitys kulkee liberaalin demokratian kannalta epäedulliseen suuntaan ja läntiset poliittiset perinteet sekä arvot höllentyvät,
- eurooppalaisen liberaalin sivistyksen puolustaminen toisen maailmansodan jälkeen jäi Yhdysvaltain asiaksi,
- poliittinen johto siirtyi toisen maailmansodan jälkeen lopullisesti aristokraateilta keski- ja työväenluokille, jotka sosialistisesti orientoituneina tekeytyivät demokraattisten ihanteiden ajajiksi, vaativat kansantulon uudelleenjakamista ja käyttivät keskitettyä suunnittelua taloudellisten tavoitteidensa saavuttamiseksi. Nämä ryhmät »edustivat materialismia, joka jokaisen amerikkalaisen häpeämään», sanoo Garfinkle,
- hallitusten »toiminta-ajatus» siirtyi sisäisiin taloudellisiin ja sosiaalisiin asioihin, mikä teki sodasta antiteeman eikä kansallista »gloriaa» enää saanut valtaamalla siirtomaita,
- länsi-Euroopan maiden taloudellinen yltäkylläisyys ja poliittinen itsetyytyväisyys perustuivat Yhdysvaltain valtaan ja varallisuuteen,

- kriiseistä tuli Euroopan kyvyttömyyden symboli, koska kriisit (Unkari, Berliini, Praha) eivät itse asiassa olleet Euroopan tapahtumia, vaan USA/NL:n suhteiden episodeja,
- Yhdysvallat on vastuussa Euroopan poliittisesta velttoudesta mikä samalla osoittaa Yhdysvaltain ulkopoliittikan olleen oikean.

Nämä lähtökohdat osoittavat lukijalle, että tutkielmaa ei voi pitää kovinkaan objektiivisena. Käsitystä vahvistaa vielä se, että tutkielman lähtökohtia, joita ei suoranaisesti ole mainittu, mutta jotka tekstistä ilmenevät, ovat lisäksi seuraavat:

- kansainväliset suhteet Euroopassa perustuvat pelkästään sotilaalliseen mahtiin,
- kansainväliset ristiriidat ratkaistaan väkivallan avulla,
- Eurooppa on jakautunut kahteen taisteluosapuoleen,
- puolueettomia valtioita ei ole, vaan puolueettomuus on peitenimi Warsovan liiton vaikutusvallan lisäämiselle, sana puolueeton kirjoitetaankin tutkielmassa lainausmerkkeihin.

2. Suomettumisen määritelmä

Tutkielmassa määritellään sen pääkäsite kuin ohimennen. Varsinaista käsitelmääritelyä tai -rittelyä ei tehdä. Määritelmä löytyy tekstistä seuraavanlaisena:

Suomettuminen on nimitys sille käynnissäolevalle prosessille, jonka seurauksena länsi-Euroopan maat — mukaan lukien NATO-maat — asteittain menettävät sotilaallisen kykynsä, taloudellisen elinvoimansa ja poliittisen tahdonvoimansa. Länsi-Euroopan maat repeytyvät irti liittolaisistaan ja muuttuvat hitaasti eristyneiksi ja neutraaleiksi valtioiksi, jotka pelkäävät Neuvostoliittoa eivätkä kykene vastustamaan sen toiveita.

Länsi-Euroopan yleisen suomettumisen edellytyksinä kirjoittaja mainitsee seuraavat piirteet:

- sotilaallinen tasapaino muuttuu Warsovan liiton hyväksi,
- Yhdysvaltain joukot vetäytyvät Euroopasta,
- Euroopan integraatio epäonnistuu,
- Länsi-Saksa luopuu Neuvostoliiton vastaisesta koalitiosta saavuttaakseen kansallisen yhtymisen,

- vasemmistolaiset hallitukset yleistyvät länsi-Euroopassa.

Merkille pantavaa on, ettei Suomella ole tässä määritelmässä eikä sen edellytysten nimeämisessä lainkaan sijaa: tarkastelun kohteena ei tässä yhteydessä ole lainkaan Suomessa harjoitettu ulkopoliittikka eikä sen sisällön arviointi.

Garfinklen määrittämä suomettuminen perustuu sotilaallisen vallan muuntumiseen poliittiseksi vaikutusvallaksi; se ei sisällä fyysisistä pakkoa eikä eksplisiittisesti sotilaallisen intervention uhkaa. Se tarkoittaa tehokasta neuvostohegemoniaa, johon on ajautettu ilman sotaa ja jota ylläpidetään ilman suoranaista miehitystä.

3. Suomettumisen (suomettamisen) menetelmät

Suomettamista harjoittaa Garfinklen mukaan yksinomaan Neuvostoliitto. Suomettamista on rauhanomainen rinnakkainelo ja taloudellinen alistaminen eikä sotilaallinen invaasio tai muun Euroopan muuttaminen kommunistiseksi. Tätä strategiaa Neuvostoliitto harjoittaa Garfinklen mukaan koska

- (1) sillä ei riitä voimavaroja länsi-Euroopan miehittämiseen itä-Euroopan maiden lisäksi,
- (2) se ei kykene orjuuttamaan länsi-Euroopan kansoja kuten se on kyennyt orjuuttamaan itä-Euroopan kansat,
- (3) se on haluton kääntämään huomionsa pois Kiinasta suhteellisen passiivisen Euroopan vuoksi,
- (4) sen talous tarvitsee länsi-Euroopan kapitalistimaiden palveluksia ja teknistä tietämystä.

Suomettamiseen pyritäänkin Euroopassa lisäämällä poliittista passiivisuutta ja rakenteellista fragmentoitumista (estämällä integraatio). Suomettamisen menetelmiin kuuluu »soft-sphere»: luodaan »ystävällinen ilmapiiri» rauhanomaiselle rinnakkainelolle. Sen eräitä piirteitä ovat Suomi—Neuvostoliitto-suhteen ihanointi, kulttuurin vaihto sekä teknis-taloudellisen yhteistyön yhteistyö. Näin suomettaminen lopulta johtaa taloudelliseen riippuvuuteen, josta Garfinkle mainitsee esimerkkinä sen, miten Neuvostoliiton hankkeidenkin lainottaminen, johtaa sen vaikutusvallan kasvuun. Neuvostoliitto voi asettaa rajoituksia lainojen takaisinmaksulle ja uhata siten rahalaitoksia.

4. Suomettumisen analogiat

Garfinkle siirtyy tarkastelemaan Suomi/Neuvostoliitto-suhteen piirteitä, jolloin tutkielma on parhaimmillaan. Siinä ei kuitenkaan ole enää yhteyttä alussa esitettyyn määritelmään eikä suomettamisen menetelmiin. Verraten lähelle analyyttistä määritelmää kirjoittaja pääsee miettiessään vaikutussuhdetta tai -mallia:

Kun voimakas valtio pystyy säännöllisesti vaikuttamaan heikon valtion toimiin ilman kolmannen osapuolen väliintuloa, vallitsee vaikuttamisen ilmapiiri.

Näin lausuttuna ilman yksityistä maata tai erillistä tapausta olisi ollut mahdollisuuksia lähestyä kansainvälisen politiikan tutkimuksen kannalta yleisesti olemassaolevaa vuorovaikutussuhdetta erehtymättä arvosidonnaiseen ja yksityistapaukseen rajoittuvaan käsitteeseen. Samalla tälle ilmiölle olisi tullut etsiä toinen nimitys, yleispätevämpi ja vähemmän provokatorinen. Oikea nimitys tälle »soft-sphere-influencelle» olisi kyllä löydettävissä. Termin olisi voinut lainata lääketieteestä, kasviopista tai sosiaali- tai poliittisesta ekologiasta, jopa kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on käytetty tilanteeseen sopivia analyttisiä termejä.

Garfinklen käsitykseen suometumisesta eli vaikuttamisesta pehmeässä ilmapiirissä sisältyy alistetun valtion kaikkeen elämään vaikuttaminen mukaan lukien hallituksen kokoonpano ja tiedotus. Soft-spheren olosuhteissa kansan suverenisuus on osittaista eikä nimellistä ja sille on ominaista vapaaehtoisuus. Pehmeän ilmapiirin olosuhteissa heikompi valtio mukautuu dominoivan valtion vaatimuksiin turvatakseen jonkinasteisen riippumattomuuden eikä ota riskiä tulla valloitetuksi. Dominoivan valtion näkökulmasta pehmeän ilmapiirin vaikuttaminen tarkoittaa vähäistä kontrollia, koska saatavat hyödyt riittävät ja lisähyödyt olisivat vaikeasti saavutettavissa.

Tästä esimerkkinä on Suomi: Neuvostoliitto olisi Garfinklen mukaan voinut pahemmista vaikeuksista muuttaa Suomen satelliitiksi toisen maailmansodan jälkeen. Garfinkle arvelee, että tämän toimenpiteen poliittiset kustannukset olisivat olleet korkeat: muun Skandinavian NATOa kohtaan tuntema vastenmielisyys olisi heikentynyt.

Garfinkle katsoo, että pehmeän ilmapiirin vaikuttaminen on molemminpuolista mukautumista: heikompi valtio pitää sitä välttämättö-

mänä ja dominoiva pitää sitä suotavana. Heikompi valtio pyrkii manipuloimaan onnetonta tilannettaan maksimoidakseen hyötynsä, dominoivalle valtiolle kyseessä on vallan tehokas muuttaminen tuloksiksi ilman väkivaltaa.

Varsin vähäisessä suomettumis-käsitteen kritiikissä Garfinkle toteaa, ettei suomettumis-käsitteen käyttäminen analogiana Neuvostoliitto/Eurooppa suhteissa ole loogisesti oikeutettua. Tämän kriittisen väitteen Garfinkle on löytänyt eräästä lähdeoteoksesta. Hän pyrkii kumoamaan sen väittämällä, että vaikka Suomen olosuhteet ovat ainutlaatuiset niin samoja käyttäytymispiirteitä voidaan osoittaa Neuvostoliitto/Eurooppa-suhteista. Garfinkle ei näe ristiriitaa siinä, että suhteitten ainutlaatuisuudesta huolimatta yritetään etsiä käyttäytymisanalogioita. Tämä Garfinklen toteamus on suomettumis-käsitteen kritiikin ehkä tärkein kohta: jos on todella se ilmiö, joka on suomettumisen taustana, on yleisesti nähtävissä ja sille löytyy muita vastineita, analogioita, minkä tahansa suuren valtion suhteissa pieneen valtioon, niin juuri silloin tulisi käsite korvata, jollain analyttisellä, ei-johdattelevalla nimikkeellä. On tarpeen poistaa tältä kansainvälisen politiikan teoreettisestikin merkittävältä käsitteeltä sen arvosidonnainen ja analyysikelpoisuutta rajoittava ja sellaisena virheellinen nimike; myös termin sisältö tulee rakentaa yleiseksi ja sovellutuskelpoiseksi minkä tahansa kahden valtion tai valtioryhmän välisiin suhteisiin. Kun näin tehdään harjoitetaan sellaista tieteellistä tutkimusta, joka täyttää älylliset perusvaatimukset.

Pekka Väänänen